

ΤΑ ΜΑΡΑΣΛΕΙΑΚΑ 1925-1927

Από το 2012 υπάρχει στις προθήκες των βιβλιοπωλείων το βιβλίο της Μαρίας Ρεπούση με θέμα «Τα Μαρασλειικά 1925-1927». Η Μ. Ρεπούση μας είναι γνωστή από το 2006-2007 και τις αντιδράσεις για το βιβλίο ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού. Ήταν επικεφαλής της συγγραφικής ομάδας. Το βιβλίο δεν ξεφεύγει από ιδεολογικά και πολιτικά στερεότυπα που ακολουθούν τη διδασκαλία της Ιστορίας, έτσι όπως την έχουν γράψει οι νικητές. Για παράδειγμα, οι επαναστάσεις δεν εμφανίζονται ως αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών, δεν έχει τη θέση του ο ρόλος του λαού σε αυτές, αλλά εμφανίζονται μάλλον ως διπλωματικά γεγονότα κλπ.

Το βιβλίο για τα Μαρασλειικά η Μ. Ρεπούση άρχισε να το γράφει στο τέλος του 2007, δηλαδή αμέσως μετά την απόσυρση του βιβλίου της ΣΤ' Δημοτικού, πιθανά ως μια προσπάθεια προσωπικής δικαίωσης μέσα από ένα παράλληλο ιστορικό παράδειγμα. *«Οι σφοδρές αντιδράσεις που ξέσπασαν τότε στην εκπαιδευτική - ακαδημαϊκή κοινότητα και πήραν εθνικές - κοινωνικές διαστάσεις, μας θυμίζουν μελαγχολικά τα πρόσφατα γεγονότα για τον ίδιο πάνω - κάτω λόγο, με ατυχή πρωταγωνίστρια τη συγγραφέα του παρόντος τόμου. Η κυρία Ρεπούση έτυχε μιας πρωτοφανούς επίθεσης ακροδεξιών γραφικών αυτόκλητων ιστορικών, με "επιστημονικό" επικεφαλής συντονιστή... τον κύριο Καρατζαφέρη. Όπως και τότε, έτσι και πρόσφατα, σε ένα αυστηρά ακαδημαϊκό θέμα, λειτούργησε η πιο χυδαία έκφανση της Δημοκρατίας: να έχουν όλοι γνώμη ειδικού σε ένα θέμα που στην καλύτερη των περιπτώσεων αγνοούν παντελώς».*^[1]

Αυτό είναι το πρώτο επίπεδο ανάγνωσης του εγχειρήματος της Μ. Ρεπούση. Ουσιαστικά όμως πρόκειται για μια προσπάθεια της αστικής ιστοριογραφίας να γράψει και να ερμηνεύσει την ιστορία έτσι που ούτε να διδάσκει ούτε να εμπνέει αλλά να δημιουργεί συνειδήσεις με εξαρτημένα αντανάκλαστικά. Και γι' αυτό διαστρεβλώνει τα ιστορικά γεγονότα και θέτει «βολικά» κριτήρια για την αξιολόγησή τους.

Πότε ξέσπασαν τα Μαρασλειικά; Το Μάρτη του 1925 απαντά η Μ. Ρεπούση. Ποια ήταν η αιτία τους; Μια χειραφετημένη γυναίκα, η Ρόζα Ιμβριώτη, «θέλησε να διδάξει το μάθημα της Ιστορίας μέσα από μια νέα οπτική που έθετε σε αμφισβήτηση τον παραδοσιακό εθνικό τρόπο αφήγησής του». Τι ήταν τα Μαρασλειικά; Μια βίαιη διαμάχη για τη διδασκαλία της «εθνικής ιστορίας» και, συνολικότερα, για το μεταρρυθμιστικό έργο του σχολείου. Ποιος είναι ο χαρακτήρας αυτών των γεγονότων; Μια σύγκρουση συντήρησης και εκσυγχρονισμού. Μια καθυστερημένη κοινωνία «που μισεί κάθε είδους μεταρρύθμιση ταυτίζοντας υστερόβουλα την ακραία συμφεροντολογική ηλιθιότητα με την υπεράσπιση του εθνικού συμφέροντος». «Η Μαρία Ρεπούση, με γλαφυρότητα και νέα στοιχεία, περιγράφει την ιστορία μιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που απέτυχε - όπως πολλά από τα εκσυγχρονιστικά εγχειρήματα τόπου. Διότι, τελικά, στη χώρα αυτή, η συντήρηση έχει πολλούς τρόπους για να επιβάλει την κοινωνική ακινησία (ενίοτε και την οπισθοδρόμηση) που οραματίζεται»^[2].

Αυτή τη λογική υπηρετεί η δομή και το περιεχόμενο του βιβλίου. Για να στηρίξει αυτό τον τρόπο αφήγησης των γεγονότων και να καταλήξει σε αυτά τα συμπεράσματα διαμορφώνει ένα υποκειμενικό ιστορικό πλαίσιο (έτσι είναι γιατί έτσι νομίζει), αποσιωπά (ή μήπως αγνοεί;) γεγονότα και ενώ παραθέτει πλήθος πρωτογενών κειμένων των χρόνων 1925-1926, «που δίνουν τον λόγο στους πρωταγωνιστές των Μαρασλειικών και επιτρέπουν στους αναγνώστες να δημιουργήσουν τις δικές τους διαδρομές»^[3] (για να

φτάσουν στα δικά της συμπεράσματα), απουσιάζουν δημοσιεύματα του 1924 οπότε και ξεσπούν τα Μαρασλειικά όπως και χρήσιμα δημοσιεύματα του 1927. Ακόμη και δημοσιεύματα του 1925, όπως το άρθρο του «Ριζοσπάστη» στις 7/4/1925 με τίτλο «Αναχρονιστικές ενέργειες».

Μια πρώτη απάντηση

Τίποτα δεν γίνεται τυχαία, ούτε οφείλεται στο καπρίτσιο κάποιου ατόμου ή έστω ομάδας ανθρώπων. Κάθε γεγονός είναι συνδεδεμένο με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις της εποχής του. Κάθε ιστορικό γεγονός είναι προϊόν της ταξικής πάλης. Και βέβαια δεν πρέπει να ξεχνά κανείς το πώς χρησιμοποιεί η αστική τάξη (όπως και η φεουδαρχία χτες) ζητήματα γλώσσας και ιστορίας προκειμένου να διαμορφώνει βολικές για το σύστημα απόψεις και ενισχυτικές για τις επιδιώξεις της αντιδράσεις. Αυτό είναι το πρόβλημα και όχι «η χρήση της Ιστορίας στην ουσία από μια κοινωνία ανίκανη να διαχειριστεί με σοβαρότητα και κυρίως επιστημονική επάρκεια το ιστορικό της παρελθόν»^[4] όπως είναι το θέμα του βιβλίου.

Στη δεκαετία 1920 νέα δεδομένα και ανακατατάξεις συμβαίνουν στον παγκόσμιο και ελληνικό χώρο. Έχει λήξει ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και έγινε η Οχτωβριανή Επανάσταση η οποία δείχνει το δρόμο της απελευθέρωσης του ανθρώπου. Η αστική τάξη αναδιπλώνεται και εντείνεται η επίθεση στο ευρωπαϊκό προλεταριάτο και στην απαίτησή του για βελτίωση των συνθηκών ζωής, ελευθερίας μόρφωσης κλπ. Και στην Ελλάδα έχουμε νέα δεδομένα. Η Μικρασιατική καταστροφή, τα προβλήματα του λαού που πολλαπλασιάζονται και η δημιουργία του ΚΚΕ που μπαίνει επικεφαλής των ταξικών αγώνων της εργατικής τάξης.

Στο χώρο της εκπαίδευσης μέχρι τότε δεν υπάρχει κανένας προβληματισμός για το χαρακτήρα της. Οι ηγέτες του Εκπαιδευτικού Ομίλου (ΕΟ) επιδιώκουν να επιβάλλουν τη μεταρρύθμιση άνωθεν. Πιστεύουν ότι η αστική τάξη με το Βενιζέλο επικεφαλής επιδιώκει την αναγέννηση την οποία θα επιβάλλει στα φεουδαρχικά στοιχεία. Σιγά σιγά τόσο ο Γληνός όσο και η πλειοψηφία των μελών του ΕΟ αντιλαμβάνονται ότι σε μια ταξική κοινωνία η Παιδεία είναι ταξική υπόθεση. Και καταλήγουν στη θέση, όπως και κάθε μεταρρύθμιση έτσι και η εκπαιδευτική γίνεται με μέσο την ταξική πάλη. Όταν όμως πρωτοδιατυπώθηκε η άποψη αυτή: «Απ' όλες τις μεριές ακούστηκε η τρομερή λέξη... κομμουνιστής!»^[5]

Στο δημοτικισμό που άρχισε σαν κίνημα γλωσσικό και λογοτεχνικό και στην πορεία μεταβλήθηκε σ' ένα κίνημα με γενικότερη πολιτική και κοινωνική σημασία, διαμορφώθηκαν τελικά υπό την επίδραση της Οχτωβριανής Επανάστασης δύο απόψεις: η σοσιαλιστική και η αστική. Ο διαχωρισμός αυτός είναι χωρισμός κοινωνικοπολιτικού προσανατολισμού. Για τους σοσιαλιστές η χρησιμοποίηση της γλώσσας του λαού (η δημοτική γλώσσα) στην εκπαίδευση, στον Τύπο, στη φιλολογία, ήταν ο απαραίτητος όρος για το ξύπνημα της λαϊκής συνείδησης και το χτίσιμο της σοσιαλιστικής κοινωνίας. Σε αντίθεση με τους αστούς για τους οποίους ο δημοτικισμός πλέον περιορίζεται σε μια στενή γλωσσική άποψη χωρίς ευρύτερες μεταρρυθμίσεις μέσα στην εκπαίδευση και κυρίως χωρίς κοινωνικές μεταβολές. Για τους πιο συντηρητικούς, τη δεδομένη στιγμή το αίτημα για την καθιέρωση δημοτικής κρύβει και μια απειλή. Όπως και για τους εκπροσώπους των παραδοσιακών τζακιών, θεωρούν τη δημοτική ως το μέσο των κομμουνιστών για την υπονόμευση του έθνους της πατρίδας, της οικογένειας.

Το ζήτημα δεν είναι μόνο γλωσσικό ή εκπαιδευτικό. «Ο γλωσσικός μαλλιαρισμός δεν είναι παρά όργανο της μεθοδολογίας των κομμουνιστών»^[6]. «Διότι είχε πλάνη να νομίζη τις ότι το ζήτημα, δια το οποίο ούτοι κατηγορούνται (σ.σ. στα Μαρασλειικά) είχε ζήτημα μόνον γλωσσικόν. Το γλωσσικόν αποτελεί μέρος του όλου και μάλλον όργανον προς επιδίωξιν αντικειμενικού σκοπού, τον οποίον δεν είχε πάντοτε εις θέσιν να διακρίνωσιν, αλλ' όστις ήρχισε να πραγματοποιείται. Δεν είναι άγνωστο ότι εν Κορίνθω μαθηταί του γυμνασίου εις γραπτάς εκθέσεις των αποδείχθησαν λαμπροί οπαδοί των αρχών του Μαρξ και του Λένιν. Δεν είναι άγνωστον ότι διδάσκαλοι διακηρύττουν μεγαλοφώνως τας κομμουνιστικάς αρχάς. Ούτω δε το μόλυσμα εξερχόμενον εκ του σχολείου δια αυτό τάχα πρέπει να φανή παράδοξον ότι

εισέρχεται εις τον στρατώνα, ότι καταλαμβάνει εξ εφόδου θέσεις εις υπουργεία, ότι εν τω προσώπω των προσηλύτων του ανευρίσκει πάσαν ενίσχυσιν και υπό τας εμπνεύσεις αυτών νόμο συντάσσονται»[7].

Στα 1922 ο υλισμός περνάει την πόρτα της λογοτεχνίας με «Το φως που καίει του» Βάρναλη, στα 1924 περνάει την πόρτα της επιστήμης με το βιβλίο του Κορδάτου «Η κοινωνική σημασία της επανάστασης του 1821» και λίγο αργότερα την ίδια χρονιά οι κομμουνιστικές ιδέες χτυπούν την πόρτα της εκπαίδευσης. Αυτό ήταν. Η φωνή ακούστηκε. Μπολσεβίκοι στη μάντρα της πολιτείας. Φύλακες γρηγορείτε.

Τρόμαξαν όλες οι συντηρητικές και αντιδραστικές δυνάμεις και εκμεταλλευόμενες την ταξική ανησυχία προκαλούν τα αποκαλούμενα Μαρασλειακά. Η αρχή τους στις 10 Νοέμβρη του 1924 με δημοσίευμα της «ΕΣΤΙΑΣ». Αφορμή ο Βάρναλης: «Η αρχή ήμουν εγώ! Η “Εστία”, όταν έγραφε πως στην Παιδαγωγική Ακαδημία και το Μαράσλειο υπονομεύεται η πατρίδα, βρίζεται η σημαία και η Παναγία, έφερνε για απόδειξη (τίμια πράγματα!) ένα απόσπασμα από το έργο μου το “Φως που καίει” (α΄ έκδοση). Και το δημοσίεψε αυτό το απόσπασμα μέσα στο κύριο άρθρο της! Είναι λίγοι στίχοι από το ποίημα της “Πόρνης”»[8]. Επόμενος στόχος αυτής της επίθεσης ο κομμουνιστής δάσκαλος και διευθυντής στα προσαρτημένα στη Μαράσλειο πρότυπα δημοτικά σχολεία, Ιορδάνης Ιορδανίδης. Η Ρόζα Ιμβριώτη που έμπασε στο σχολείο την ιστορία του Κορδάτου, ήταν η «σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι».

Το επεισόδιο ήταν σκηνοθετημένο και με προεκτάσεις. Στόχος του το γλωσσοεκπαιδευτικό έργο που γινόταν στην Παιδαγωγική Ακαδημία και στο Μαράσλειο. Η Παιδαγωγική Ακαδημία, με διευθυντή τον Δημ. Γληνό, προετοίμαζε τους καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης, και το Μαράσλειο, διευθυντής του οποίου ήταν ο Αλ. Δελμούζος, τους δασκάλους. Επιδίωκαν τόσο τον εκδημοτικισμό των εκπαιδευτικών όσο και τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης. Απώτερος στόχος των αντιδράσεων που ξεσηκώθηκαν, το κτύπημα και η αναχαίτιση των κομμουνιστικών ιδεών στο χώρο της εκπαίδευσης και ευρύτερα στην κοινωνία.

Ας δούμε όμως αναλυτικά το ιστορικό πλαίσιο της εποχής, το ρόλο των προσώπων και τα γεγονότα των Μαρασλειακών, όπως αυτά εξελίχτηκαν από το 1924 έως το 1927.

Η αστική επανάσταση

Βρισκόμαστε στις αρχές του αιώνα. Ένα κομμάτι της αστικής τάξης που είναι συνδεδεμένο με τις εξελίξεις του διεθνούς καπιταλισμού διεκδικεί την πολιτική του εκπροσώπηση, τον κοινωνικό, πολιτικό εκσυγχρονισμό και τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα διευκόλυναν την οικονομική του δραστηριότητα. Για να επιτευχθεί αυτό έπρεπε να εκμηδενιστεί η φεουδαρχία που συνέχιζε να κυριαρχεί στον τόπο. Πολιτικός εκφραστής αυτού του κινήματος ο Βενιζέλος.

Με το Βενιζέλο «αρχίζει η προσπάθεια να ανακαινιστούν οι διάφοροι κρατικοί κλάδοι, να συγχρονιστεί γενικά η κρατική μηχανή και να παρουσιαστεί το ελληνικό κράτος σα συγχρονισμένο αστικό κράτος μέσα στο οποίο θα μπορούσε να αναπτυχθεί το εμπόριο και η βιομηχανία, τα οικονομικά δηλαδή βάθρα της τάξης που ήρχονταν νικήτρια ενάντια στα τζάκια να επιβάλει τη ταξική της πολιτική, να διεκδικήσει τα ταξικά της δικαιώματα»[9] Ο οικονομικός και πολιτικός εκσυγχρονισμός από τη μια και από την άλλη η υλοποίηση της μεγάλης Ιδέας αποτελούν τον πυρήνα της πολιτικής του Βενιζέλου. Για να καταστεί εφικτό αυτό έπρεπε να διωχτούν από την εξουσία μα και να εκμηδενιστούν στην οικονομική τους βάση τα υπολείμματα της φεουδαρχίας που κυριαρχούσαν πολιτικά και οικονομικά στον τόπο.

Έτσι γεννήθηκε το κίνημα στο Γουδί το 1909. Με αυτό εκφράστηκε η συσσωρευμένη λαϊκή αγανάκτηση εξαιτίας της ήττας του 1897, της άσχημης οικονομικής κατάστασης και στα υπάρχοντα πολιτικά κόμματα του αστοκοτζαμπασιδισμού που εφάρμοζαν την πολιτική που τους υπαγόρευαν μέσω του βασιλιά οι ξένοι. Η βαθύτερη όμως αιτία της εξέγερσης ήταν πως οι τσιφλικάδες πλέον αποτελούσαν εμπόδιο στην καπιταλιστική ανάπτυξη, ενώ οι αστοί που είχαν δυναμώσει αρκετά οικονομικά ήθελαν το πάνω χέρι στον αστικοτσιφλικάδικο συνασπισμό. Επανάσταση καθιερώθηκε να λέγεται δεν επρόκειτο όμως για επανάσταση με την επιστημονική έννοια του όρου που πολύ απλά σημαίνει το πέρασμα της εξουσίας από τα χέρια μιας τάξης στα χέρια κάποιας άλλης. Το κίνημα στο Γουδί ήταν ένα αστικό κίνημα με ευρεία λαϊκή υποστήριξη, αφού ο λαός υπέφερε και η θέση του συνεχώς χειροτέρευε ζητούσε ριζική αλλαγή. «Η φεουδαρχική αντίδραση νικημένη στις εκλογές του 1910 ούτε τόλμησε να ξεμυτίσει για χρόνια. Έτσι το πολιτικό έδαφος έμενε στην αστική τάξη»[10].

Αναδιοργάνωση του στρατού και του στόλου ήταν το πρώτο αίτημα. Δεύτερο αίτημα η προσπάθεια να εκσυγχρονιστεί η κρατική μηχανή και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την παραπέρα ανάπτυξη της

βιομηχανίας και του εμπορίου. Μια από τις πρώτες προτεραιότητες της ήταν και η βελτίωση της παιδείας που μέχρι τότε είναι αποσπασμένη από την πραγματικότητα.

Γενικά η Παιδεία αποτελεί όργανο στα χέρια της άρχουσας τάξης, τόσο για την ανάπτυξη της ηθικής, πολιτικής, οικονομικής της δύναμης όσο και για τη χειραγώγηση των εργαζομένων. Στη φεουδαρχία όπου η βασική παραγωγή στηρίζεται στη γη, η Παιδεία δεν είναι απαραίτητη. Δεν ήθελε τη λαϊκή μόρφωση, τη λαϊκή παιδεία. Οι εκπρόσωποί της βλέπουν στην υιοθέτηση της δημοτικής και στον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης την υπονόμευση του ελληνοχριστιανικού ιδεώδους. Η αστική τάξη για την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων της ήθελε τη βελτίωση της παιδείας. Έτσι αντί του τετράχρονου λαϊκού σχολείου και την καθαρεύουσα που ήταν εμπόδιο στη μόρφωση των παιδιών, η αστική τάξη ήθελε εξατάξιο σχολείο και τη δημοτική γλώσσα για την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων της. Στην προκειμένη περίπτωση ήταν απαραίτητη και για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου εκσυγχρονισμού.

«Η αστική τάξη ζητάει για τα παιδιά της συγχρονισμένη Παιδεία. Το γλωσσικό ιδανικό του αρχαϊσμού της είναι άχρηστο. Θέλει “πραχτική” εκπαίδευση, θέλει ξένες γλώσσες, θέλει καλύτερη μέθοδο διδασκαλίας και αγωγής, καθηγητάδες καλύτερα μορφωμένους. Το σύστημα της φαίνεται παλιό, μονόπλευρο σκουριασμένο. Από το 1889 κάθε κυβέρνηση, που αντιπροσωπεύει τις αστικές αυτές ροπές (Τρικούπης, Θεοτόκης, Βενιζέλος) φέρνει στη Βουλή σειρά από εκπαιδευτικά νομοσχέδια»[11].

«Η καπιταλιστική παραγωγή θέλει εργάτες πιο ξυπνημένους, πιο ικανούς πνευματικά, πιο γραμματισμένους να πούμε. Ο έμπορος θέλει όχι μόνο τον υπάλληλό του μα και το μικρό του παραγικό, οπωσδήποτε γραμματισμένο. Μα και ο βιομήχανος θέλει τον εργάτη του να ξέρει τα στοιχεία της ανάγνωσης, της αριθμησης και της γραφής καθώς και νάχη ιδέα έστω στοιχειακή του κόσμου που τον τριγυρνά»[12]. Παράλληλα χρειάζεται και υπάλληλους να στελεχώσουν τις κρατικές δομές και αξιωματικούς για το στρατό. Γι' αυτό θέλει μια πιο παραγωγική βασική παιδεία που θα τροφοδοτεί τόσο τα πανεπιστήμια όσο και τις στρατιωτικές σχολές. Γι' αυτό και η αστική τάξη ζήτησε τη βελτίωση της Παιδείας και βασικό αίτημα είχε την είσοδο της λαϊκής γλώσσας στα σχολεία.

Έτσι λοιπόν ιδρύεται ο Εκπαιδευτικός Όμιλος «σα προοδευτικό σωματείο που θα φρόντιζε να “αναμορφωθεί η Ελληνική Παιδεία”, ιδρύθηκε σε μια εποχή που η αστική τάξη παίρνοντας την πολιτική και οικονομική διαχείριση της χώρας στα χέρια ζητούσε να επιτύχει ένα συγχρονισμό σ' όλους τους κλάδους της κρατικής και κοινωνικής ζωής που ήταν βέβαια μια πρόοδο σημαντική απέναντι στη στασιμότητα των τζακιών»[13]. Είναι η δεύτερη ειρηνική επανάσταση των αστών μετά από αυτή στο Γουδί.

Ο ΕΟ είναι σωματείο καθαρά αστικό, η δράση του περιορίστηκε στο γλωσσικό όπου και αντιπροσώπευε τις απόψεις ενός μόνο κομματιού της. Η δράση του περιορίστηκε στα ανώτερα στρώματα. Δεν αγωνίστηκε ποτέ για τη βελτίωση της θέσης του δασκάλου ούτε για την υλική ενίσχυση του σχολείου.

«Σύμβολό του γίνεται “η γλώσσα”, η “νεοελληνική πραγματικότητα” και η “πραχτικοποίηση της παιδείας”. Έτσι πρόκειται να δοθεί στην παιδεία νέα μορφή και νέο περιεχόμενο. Ο σκοπός είναι διπλός. Πρώτα πρώτα να μορφώνεται αντίστοιχα με τις ανάγκες της η νέα “άρχουσα” τάξη, εμποροβιομήχανοι, τραπεζίτες, εφοπλιστές και το επιστημονικό επιτελείο της νέας οικονομίας και του νέου κράτους. Και έπειτα να μορφώνεται καλύτερα “ο λαός”, δηλαδή να δημιουργηθούν ειδικευμένοι εργάτες της βιομηχανίας και καλοί υπάλληλοι ιδιωτικοί και δημόσιοι».[14]

Η αστική τάξη μπορεί να πήρε την εξουσία με την επανάσταση στο Γουδί δεν κατάφερε όμως να εξαλείψει τα υπολείμματα της φεουδαρχίας ούτε και την οικονομική της βάση. Η αστική επικράτηση δεν ήταν οριστική και η φιλοπόλεμη τακτική του Βενιζέλου έδωσε την ευκαιρία στους εκπροσώπους των παλιών τζακιών να επιδρούν στις εξελίξεις και να ξαναδιαδικήσουν την εξουσία. Αυτό καθορίζει και την επιτυχία των όποιων εγχειρημάτων. Ήταν μαζί με την εμπόλεμη κατάσταση ένα ισχυρό εμπόδιο στο

εκσυγχρονιστικό έργο των αστών.

Τα ίδια και στον τομέα της Παιδείας. Το 1913 η κυβέρνηση Βενιζέλου (υπουργός Παιδείας ο Τσιριμώκος) που φιλοδοξούσε να μεταρρυθμίσει το εκπαιδευτικό σύστημα, αναθέτει στο Γληνό τη σύνταξη των εκπαιδευτικών νομοσχεδίων. Αυτά όμως συνάντησαν την αντίδραση όχι μόνο των φεουδαρχικών στοιχείων μα και συντηρητικών αστών όπως και στελεχών του κόμματος του Βενιζέλου.

Η προσπάθεια αυτή θα ολοκληρωθεί το 1917. Ο βενιζελισμός από τα 17 πρώτα στη Θεσσαλονίκη και αργότερα στην Αθήνα καθιερώνει διά νόμου την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση - μπάζοντας τη δημοτική γλώσσα σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Είναι η εποχή που γράφονται 10 αναγνωστικά στη δημοτική για τις 4 πρώτες τάξεις του δημοτικού. Κύριος συντελεστής αυτής της επιτυχούς προσπάθειας ο Δ. Γληνός. Οι μεταρρυθμίσεις του 1913 και του 1917 συμπληρώνουν η μία την άλλη.

Αυτά μέχρι τα 1920, οπότε με την εισβολή των "βαρβάρων" όπως ονόμασαν οι βενιζελικοί την επικράτηση των φιλομοναρχικών δυνάμεων, καταργείται η δημοτική και καίγονται τα βιβλία που γράφτηκαν για τα παιδιά στη γλώσσα αυτή[15].

Και στη δεκαετία του 1920 η αστική τάξη δεν κατάφερε να επιβάλλει τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση τόσο λόγω της αντίδρασης των φεουδαρχικών κατάλοιπων που ένιωθαν ότι απειλούνται τα θεμέλια του «πατρής θρησκεία γλώσσα» όσο και της καθυστέρησης στην εκβιομηχάνιση. Στη δεκαετία του 1920 η ελληνική οικονομία συνεχίζει να παραμένει αγροτοκτηνοτροφική και στην υπάρχουσα βιομηχανία κυριαρχεί η χειρωνακτική εργασία.

Το ιστορικό πλαίσιο της δεκαετίας του 1920

Με τη μικρασιατική καταστροφή οι επιπτώσεις ήταν τρομερές σε όλα τα επίπεδα. Χιλιάδες οι νεκροί και οι τραυματίες, 1,5 εκατ. οι πρόσφυγες. Η οικονομία σμαραλιάστηκε και ο λαός υπέφερε τα πάνδεινα. Η διέξοδος αναζητήθηκε στη «βοήθεια» και την «προστασία» των μεγάλων δυνάμεων.

Ξεσπάει βαθιά οικονομική και πολιτική κρίση. Λαός και στρατός βρίσκονται σε αναβρασμό. Το Σεπτέμβριο του 1922 μέσα σε εκρηκτικές συνθήκες για την ελληνική πραγματικότητα ξεσπάει το στρατιωτικό κίνημα των Πλαστήρα - Γονατά. Σχηματίζεται το Νοέμβριο του 1922 κυβέρνηση Στυλιανού Γονατά (ο Πλαστήρας δε συμμετέχει) η οποία κήρυξε στρατιωτικό νόμο ελπίζοντας να συγκρατήσει την κατάσταση και έδιωξε το βασιλιά. Η κυβέρνηση αυτή πήγε μέχρι και το Γενάρη του 1924. Δεν έλυσε βέβαια τα σοβαρά προβλήματα της εποχής. Έκανε μια μικρή αγροτική μεταρρύθμιση, τιμώρησε τους υπεύθυνους της Μικρασιατικής καταστροφής και μπόρεσε να εκτονώσει πρόσκαιρα κάπως την αναταραχή του λαού. Ουσιαστικά όμως, υπηρέτησε τα συμφέροντα της μεγαλοαστικής τάξης. Οι βιομήχανοι είχαν εξασφαλισμένοι φτηνή εργατική δύναμη από τους πρόσφυγες και ο Πλαστήρας, που βρισκόταν πίσω από την κυβέρνηση, για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα τους απάντησε με τρομοκρατία και ένοπλη καταστολή στους εργάτες που αγωνίζονταν για τα δικαιώματά τους και τη βελτίωση της ζωής τους.

Με τη μικρασιατική τραγωδία η κατάσταση των εργαζομένων χειροτερεύει. Τα προβλήματα οξύνθηκαν και προστέθηκε και το προσφυγικό. Ο αναβρασμός στο λαό και η επαναστατική κατάσταση στο λαό συνεχίζονται και διευρύνονται. Το ΣΕΚΕ πρωτοστατεί στην οργάνωση και καθοδήγηση των εργατικών αγώνων. Στις 23 Αυγούστου ξεσπά η μεγαλύτερη μέχρι τότε απεργία. Χτυπήθηκε από την «επαναστατική κυβέρνηση», 11 νεκροί, δεκάδες τραυματίες και εκατοντάδες συλλήψεις.

Το φάντασμα του κομμουνισμού αρχίζει να ανησυχεί τον ύπνο των αστών. Ένα κόμμα διαφορετικό κάνει την εμφάνισή του, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας που φέρνει στο επίκεντρο το λαό και τις ανάγκες του. Προσπαθεί να τους συσπειρώσει και να τους οργανώσει, να τους οδηγήσει στη βελτίωση της ζωής τους. Προβάλλει μια άλλη προοπτική, Προβάλλει μια άλλη προοπτική. Τη δημοκρατική και σοσιαλιστική

αναγέννηση της ελληνικής κοινωνίας.

«Ο Πλαστήρας εντολοδόχος της βενιζελικής παράταξης διχτατορεύει εν ονόματι του μεγάλου βιομηχανικού και εμπορικού κεφαλαίου. Μα το άστρο της ελληνικής αστοκρατίας αρχίζει να δύει. Η μικρασιατική “συμφορά” με όλα της τα επακόλουθα, βυθίζει τη νεόφαντη αστική τάξη σε μια αξεπέραστη δημοσιονομική και οικονομική κρίση. Στα 24 αυτή αρχίζει να γίνεται οξύτερη. Οι μεγαλοαστοί μέσα στα γιορτάσια της ανάπτυξης της δημοκρατίας που πέτυχαν χάρη στη στρατοκρατία, αρχίζουν να καταλαβαίνουν πως είναι ανίκανοι να αντιμετωπίσουν μόνοι τους και υπεύθυνα την καταστροφική κρίση.

Έτσι αρχίζουν επί κυβέρνησης Παπαναστασίου (σ.σ. 12/3 - 19/7/1924) οι πρώτες δοκιμαστικές βολές για την περίφημη “συμφιλίωση”. Έπρεπε για να ξεπεραστεί η κρίση να συμφιλιωθούν οι δύο φατρίες, ο βενιζελισμός και ο βασιλισμός, έτσι που να μπορούν ηνωμένοι να φορτώσουν τα βάρη πάνω στις πλάτες των εργατών - αγροτών - προσφύγων και μικροαστών. Μόνο έτσι άλλωστε θα τους εμπιστευότανε και οι ξένοι τοκογλύφοι. Το δάνειο των 12 εκατομ. - το λεγόμενο “προσφυγικό” είχε σχεδόν ξεκοκαλιστεί στο μεταξύ. Τη συμφιλίολογία που συνέχισε η μισοφασιστική κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου, την άρπαξε για μότο η διχτατορία του Πάγκαλου και την συμπλήρωσε η πτώση του διχτάτορα με την Οικουμενική. Οι φιλελεύθεροι αστοί δίνουν το χέρι στα υπολείμματα των τζακιών, που φρόντιζαν εν τω μεταξύ να αστοποιοθούν φέρνοντας μέσα τους και στοιχεία απ’ τη μεγάλη βιομηχανία και το τραπεζικό κεφάλαιο. Μα από τη στιγμή που ακούστηκαν τα πρώτα συμφιλιωτικά φληναφήματα οι φιλελεύθεροι δημοκράτες άρχιζαν να βάζουν στο κρασί τους νερό. Άρχισαν να περνούν στην αντίδραση, ακολουθώντας κι αυτοί απ’ τους ίδιους αντικειμενικούς λόγους, την πορεία του παγκόσμιου φιλελευθερισμού-δημοκρατισμού. Απ’ τη στιγμή αυτή αρνιέται τον προοδευτικό τους ρόλο, αρνιέται κάθε τους προοδευτικό σύνθημα»[16].

Και για να ξαναγυρίσουμε στα εκπαιδευτικά, η κυβέρνηση που προέκυψε από το κίνημα του Πλαστήρα, «ξαναφέρει τους διωγμένους δημοτικιστές του Ομίλου στο υπουργείο Παιδείας και υποστηρίζει με όλα τα επαναστατικά μέσα που διέθετε την “εκπαιδευτική μεταρρύθμιση” που κήρυχνε ο Όμιλος. Βέβαια, τη φορά αυτή η “μεταρρύθμιση” κέρδισε οπωσδήποτε σε περιεχόμενο. Δεν ήταν απλή γλωσσική, φιλοδοξούσε να επιτύχει και μια αλλαγή στις μεθόδους διδασκαλίας. Ρίχτηκε κιόλας το σύνθημα: “Σχολείο Εργασίας” (...)

Έτσι ο Όμιλος πετυχαίνει κάποιο Επαναστατικό διάταγμα με το οποίο δίνεται στο διευθυντή του Μαράσλειου διδασκαλείου στην Αθήνα απόλυτη πληρεξουσιότητα να δημιουργήσει ένα “πρότυπο” διδασκαλείο, μέσα στο οποίο θα δοκιμαζόταν η εφαρμογή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης κυρίως στο περιεχόμενό της, “Σχολείο Εργασίας”. Σ’ ένα χρόνο μέσα (1924) ιδρύοταν και η Παιδαγωγική Ακαδημία που θα λειτουργούσε κι αυτή μέσα στο Μαράσλειο.

Έτσι το όνειρο των μεταρρυθμιστών του Ομίλου έπαιρνε σάρκα και οστά. Ο κ. Γληνός διευθυντής της Ακαδημίας και ο κ. Δελμούζος του Μαράσλειου διδασκαλείου. Το Μαράσλειο επρόκειτο, κατά τη γνώμη των ιδίων μα προ πάντων του δεύτερου, να γίνει ο πνευματικός φάρος που θα φωτίσει εκπαιδευτικά το πανελλήνιο. Ευσεβείς πόθοι, ονειροπόλων, χωρίς τη στοιχειώδη κοινωνιολογική όσφρηση! Υπολόγισαν χωρίς τον ξενοδόχο. Και ξενοδόχος στην περίπτωση ήταν οι αντικειμενικοί όροι όπως διαμορφωνόταν μέσα στην κρίση που περνούσε η αστική τάξη όλου του κόσμου και ειδικά η ελληνική»[17].

Στις αρχές του 1924 κυκλοφορεί το βιβλίο του Γιάνη Κορδάτου “Η κοινωνική σημασία της επανάστασης του 1821” στη συγγραφή του οποίου, όπως καταγγέλλει η «Εστία» (16/11/24) συνεργάστηκε ένας δάσκαλος (ο Κώστας Βάρναλης; ο Παναγής Δημητράτος; Κάποιος άλλος;). Μέχρι τότε η ιστορία και η διδασκαλία της υπηρετούσε τη Μεγάλη Ιδέα της άρχουσας τάξης δημιουργώντας συνείδηση αυτοθυσίας και ηρωισμού για το τρισχιλιετές μεγαλείο της Ελλάδας (βλέπε επέκταση των συνόρων). Ο Κορδάτος καταρρίπτει τους εθνικιστικούς μύθους περί έθνους, ξεσκεπάζει το ρόλο των κοτζαμπάσηδων και της Εκκλησίας στην Επανάσταση και λέει ότι η Επανάσταση είναι γέννημα της ανάπτυξης της ελληνικής αστικής τάξης.

Σε πολιτικό επίπεδο την κυβέρνηση Γονατά διαδέχονται από το Γενάρη του 1924, οι σύντομες κυβερνήσεις των Βενιζέλου, Καφαντάρη, Παπαναστασίου (κήρυξε έκπτωτη τη δυναστεία των Γλύξμπουργκ), Σοφούλη και από 15 Οκτώβρη 1924 μέχρι τον Ιούνη του 1925 η κυβέρνηση του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου. Η κυβέρνηση αυτή εκπροσωπούσε τη συντηρητικότερη μερίδα της βενιζελικής παράταξης. Είχε την εμπιστοσύνη του αγγλικού κεφαλαίου και της ντόπιας ολιγαρχίας, ιδιαίτερα των τραπεζιτών. Βασική επιδίωξη αυτής της κυβέρνησης να φορτώσει όλα τα βάρη της σταθεροποίησης της οικονομίας στις πλάτες του λαού. Οι εργαζόμενοι αψηφώντας την τρομοκρατία και την καταστολή πραγματοποιούν πανελλαδικές κλαδικές απεργίες, διαδηλώσεις και συλλαλητήρια με οικονομικά κυρίως αιτήματα. Επίσης, με την καθοδήγηση του ΚΚΕ αναπτύσσεται και το αγροτικό κίνημα. Για να αντιμετωπίσει το κύμα αγώνων εργατών και αγροτών η κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου προχωρά σε διωγμούς και συλλήψεις κομμουνιστών και στελεχών εργατικών σωματείων.

Πολλοί πολιτικοί παράγοντες απέδιδαν τα αίτια των λαϊκών αγώνων σε κομμουνιστικό δάκτυλο και μιλούσαν για κίνδυνο του καθεστώτος από τον κομμουνισμό. Στις 9 Ιούνη 1924 ο στρατηγός Γ. Κονδύλης παραιτήθηκε από την κυβέρνηση Παπαναστασίου (από υπουργός Στρατιωτικών) γιατί ο πρωθυπουργός δεν υιοθετούσε την άποψή του για τον κομμουνιστικό κίνδυνο.

Στις 6 Ιούλη 1924 ξεκινά το πρώτο συνέδριο της Ένωσης Ιδιοκτητών όπου με αφορμή την αγροτική μεταρρύθμιση των κυβερνήσεων, υπό την πίεση των αγροτών, έθεταν ως βασικό στόχο την άμυνα έναντι του κομμουνισμού. Διάφοροι ρήτορες χτύπησαν και το μαλλιαρισμό ως κομμουνισμό.

Σχεδόν ταυτόχρονα έχουν ξεκινήσει και τα δημοσιεύματα για την κομμουνιστική απειλή, όπως για παράδειγμα στο «ΕΜΠΡΟΣ» «Ο μπολσεβικισμός ένα Ελλάδα» όπου ο πανεπιστημιακός Νεοκλής Καζάζης ανακατεύει την υποτιθέμενη ευθύνη των κομμουνιστών για την Μικρασιατική καταστροφή[18], το βιβλίο του Κορδάτου και το γλωσσικό για να προκαλέσει την παρέμβαση των αρμοδίων (και να τρομάξει την κοινή γνώμη):

«Εν τη περισπουδάστω εκθέσει του στρατηγού Τρικούπη περί των αιτιών της στρατιωτικής απεργίας εν Μικρασία αναγιγνώσκω τα επόμενα ηθικά αίτια μεταξύ των άλλων: “Ουκ ολίγων συνετέλεσεν εις την καταστροφήν αφ’ ενός μεν η εν Ελλάδι μπολσεβίκικη προπαγάνδα, ήτις δι’ επιστολών προς οπλίτας προσεπάθεια να επιτύχη την διάλυσιν του στρατού, και αφ’ ετέρου η εν Αθήναις εκδομένη εφημερίς “Ριζοσπάστης” ης η κυκλοφορία δεν επιτρέπετο εις το στράτευμα διαβιβάζετο όμως η εφημερίς αυτή εις τον στρατόν του μετώπου δια του εχθρικού στρατού είτε δι’ αεροπλάνων, είτε δι’ εχθρικών περιπολιών αίτινες κατά την νύκτα προχωρούσαι μέχρι των ημετέρων συρματοπλεγμάτων άφινον ολόκληρα δέματα της εφημερίδος “Ριζοσπάστου” (...)

Αλλά και μετά την κατάπαυσιν του πολέμου, μετά την ολοσχερή κατάρρευσιν των εθνικών δυνάμεων, την ατίμωσιν της Ελλάδος, εξακολουθεί αναπτυσσόμενη η αυτή μπολσεβίκικη ιδεολογία της περιφρονησεως παντός εθνικού ιδεώδους (...) Πλήρης αδιαφορία της Πολιτείας και της κοινωνίας.

Εκ της αδιαφορίας τούτης η μπολσεβίκικη ιδέα κατέστη θρασύτατη (...) Μου κατηγογήθη (...) η εμφάνισις βιβλίου (...) φέρει τον τίτλον “Η κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821” (...).

*“Εν τω Υπουργείω των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως ελλοχεύει ο εχθρός”.
Επιβεβαίωσε μου τούτο και ο Μητροπολίτης (...)*

Ολιγοστά εκ του ριζοσπαστικού τούτου δημοσιεύματος όπερ παραδίδω εις την δια των πραγμάτων και ουχί δια των λίγων ετυμηγοριών των εν Ελλάδι δασκάλων και διανοουμένων αφού αδρανεί, συμμεριζομένη ίσως τας ιδέας ταύτας η Πολιτεία (...).»

Ακολουθεί η παράθεση στοιχείων από το βιβλίο ικανά να τρομάξουν τους αναγνώστες και συνεχίζει ο Καζάζης;

«προς τοις άλλοις διδάσκει ο συγγραφεύς ότι η γλώσσα του λαού είναι η πραγματική εθνική, ιστορική και ζωντανή γλώσσα, η γραφομένη η των λογίων είναι η αστική γλώσσα, προωρισμένη εις την πνευματικήν αποτύφλωσιν του λαού όστις θα φωτισθή και θα διαπαιδαγωγηθή μόνον δια της γλώσσης αυτού και της κομμουνιστικής ιδεολογίας.

Αρκούν τα ολίγα αυτά προς απόδειξιν του ισχυρισμού μου ότι ο Μπολσεβικισμός εγκατέστη εν Ελλάδι και εγκατέστη κυρίως δια επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαιδύσεως υπουργείου (...).

Η πρώτη εκδήλωσις της λαοσωτηρίου ταύτης παλιγεννησίας υπήρξεν η εθνική καταστροφή της Μικράς Ασίας, η ελληνική αποψίλωσις της Θράκης. Επρωτοστάτησε μεταξύ των άλλων αλιτηρίων και ο μπολσεβίκος "Ριζοσπάστης" ου ο αρχισυντάκτης ο συγγραφεύς του βιβλίου.

Αλλ' έως πότε θα περιοριζόμεθα μόνον εις λόγους και εις θρηνωδίας κατά των υπαίτιων της εθνικής σκοτοδίνης;».

Την ίδια μέρα το κύριο άρθρο του «Εμπρός»[19] είναι αφιερωμένο στον κίνδυνο που διατρέχει η ιδιοκτησία από τους κομμουνιστές: «Η μία κοινωνική τάξις ωθείται κατά της άλλης. Οι εργάται κατά του εργοδότη. Οι αγρόται κατά του γαιοκτήμονος. Οι ενοικιασταί εναντίον του ιδιοκτήτου. Τα πληρώματα των πλοίων κατά των εφοπλιστών (...) Το πρόγραμμα τούτο εφαρμόζεται σήμερον καθ' όλην την απειλητικήν αυτού έκτασιν».

Αυτά τα δημοσιεύματα μαζί με τους εργατικούς αγώνες που βρίσκονται σε εξέλιξη αναστατώνουν τα συντηρητικά στοιχεία της εποχής και όχι μόνο. Ακολουθούν και άλλα σχετικά δημοσιεύματα όπου προειδοποιούν την κυβέρνηση για τον κίνδυνο του κομμουνισμού (π.χ. Εστία 14/11/24 - είναι οι μέρες που βρίσκεται σε εξέλιξη η απεργία των καπνεργτών στην Καβάλα) είτε τίθεται το ζήτημα του γλωσσικού μπολσεβικισμού: «Το σχολείον πρέπει να εξυγιανθεί εκ του μαλλιαρού μπολσεβικισμού. Ο ίδιος θα εκδηλωθεί αύριον κατά της ιδιοκτησίας, καθ' όλων των αστικών ιδρυμάτων»[20]. Ο υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως στην κυβέρνηση Σοφούλη (24 Ιούλη 1924 έως 7 Οκτώβρη 1924) Θ. Βελλιανίτης έστειλε εγκύκλιο στα σχολεία για να σταματήσουν οι κομμουνιστικές τάσεις των μαθητών. Το ίδιο έπραξε αργότερα και ο Ιωάννης Μανέτας που διατέλεσε υπουργός από το Μάρτη του 1925.

Η εκκλησία ως πιο «ευαίσθητη» στα ζητήματα γλώσσας, έθνους, παιδείας ήταν η πρώτη που αντέδρασε, αφού το βιβλίο του Κορδάτου μεταξύ άλλων είχε και αρνητικές αναφορές στο ρόλο του Πατριαρχείου και του ανώτερου κλήρου. Αυτά αναστάτωσαν τους πιστούς και ξεσήκωσαν θύελλα διαμαρτυριών από τα χριστιανικά σωματεία, που ζητούσαν την παραπομπή του συγγραφέα στη Δικαιοσύνη. Έτσι τον Οκτώβρη του 1924 ασχολείται η Ιερά Σύνοδος με το βιβλίο του Γιάνη Κορδάτου. Στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου διαπιστώνεται ότι «Κομμουνιστάς παντού έχομεν». Κάποιο μητροπολίτες ζητούν δυναμικά μέτρα όπως ο Μονεμβασίας Γερμανός: «Δεν άκουσα όμως εν άλλο μέτρο, ότι δηλαδή διά του υπουργού δέον να καταγγελθή εις την Αστυνομίαν, συμφώνως τω Καταστατικώ Νόμω, η διάδοσις του βιβλίου αυτού»[21].

Τελικά αποφασίζεται ν' ανατεθεί στο θεολόγο Π. Τρεμπέλα η συγγραφή μελέτης με την οποία θα αναιρεί τις θέσεις του Κορδάτου. Η μελέτη αυτή εκδόθηκε με τον τίτλο «Ο ιστορικός υλισμός εξ απόψεως φιλοσοφικής», το Μάη του 1925 και διακινήθηκε μέσω των εκκλησιών της χώρας.

Στο μεταξύ, από τον Οκτώβρη του 1923 είχε αρχίσει να λειτουργεί το Μαράσλειο Διδασκαλείο προσαρτημένο στην Παιδαγωγική Ακαδημία και από τις 5 Νοέμβρη 1924 η Παιδαγωγική Ακαδημία. Και τα δύο στεγάζονται στο κτήριο του Μαρασλείου (όπως και τα προσαρτημένα πρότυπα δημοτικά) και οι μαθητές της Παιδαγωγικής δίδασκαν ως δόκιμοι στο Μαράσλειο και εκείνοι του Μαράσλειου στα πρότυπα δημοτικά της Παιδαγωγικής.

Ο Βάρναλης μόλις έχει γυρίσει από την υποτροφία στο Παρίσι και διορίζεται καθηγητής στην

Παιδαγωγική Ακαδημία όπου διδάσκει το μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Δεν πέρασε απαρατήρητο από τους θεματοφύλακες «των ιερών και οσίων του έθνους».

«Μίαν καλήν πρωίαν που λέει ο λόγος αρχίζει, ποιος άλλος, η “Εστία” (δε λογαριάζουμε το θόρυβο που έκαναν τότε τότε τα λαχανόφυλλα της αντίδρασης με τους κουλουμβάκηδες συντάχτες τους) αρχίζει τους ακροβολισμούς. Ο λόγος για το Βάρναλη. Ακούς εκεί ο αθεόφοβος να γράψει πως η πατρίδα είναι πόρνη!

Να με ποιους ανθρώπους συνεργάζεται ο “Εκπαιδευτικός Όμιλος”, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, ο Γληνός, ο Δελμούζος. Γιατί ξέχασα, να μας διορίστηκε (sic), ένας από τους πιο προοδευμένους διανοητικούς κι ένας απ’ τους σημαντικώτερους ποιητές και κριτικούς που έχει ο τόπος μας, διορίστηκε με χίλιες δυσκολίες στην Παιδ. Ακαδημία».[22]

Έγραφε συγκεκριμένα η «Εστία» στις 10 Νοέμβρη του 1924 (πέντε μόλις μέρες μετά την έναρξη των Μαθημάτων στην Παιδαγωγική Ακαδημία) αφού πρώτα κατήγγελλε το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο για τρομοκρατία:

«Αλλά δεν προέβη εις καμμίαν ενέργειαν το Εκπαιδευτικόν Συμβούλιον εναντίον ενός καθηγητού της Παιδαγωγικής Ακαδημίας διορισθέντος διά να καταρτίση καλλίτερον τους δημοδιδασκάλους που θα διδάξουν τα Ελληνόπαιδα και ο οποίος εις ένα ποίημά του υβρίζει με την μεγαλειτέραν δυνατήν δριμύτητα την Ελληνικήν πατρίδα και την σημαίαν μας.

Ιδού μερικοί στίχοι από το ποίημα αυτό:

εγώ ‘μαι η ιερή Πατρίδα

που με την ειρήνη θανατώνω

την ψυχή και το πνεύμα των ανθρώπων,

σκεπάζοντάς τους με σκοτάδια και κουρέλια

και δίνοντας τους λίγες λέξεις,

και να πεθαίνουνε για λέξεις.

Είμαι η ιερή Πατρίδα, που διδάχνω,

το μίσος, την κλοπή, το φόνο,

σειώντας ένα πανί χρωματιστό

μπροστά στα μάτια που τα τυφλώνω με χίλιους τρόπους

Αλλ’ όπως ανωτέρω αναφέρομεν, αι καταδιώξεις του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου δεν στρέφονται κατά των αρνουμένων και περιφρονούντων τα εθνικά ιδεώδη, αλλ’ εναντίον εκείνων ακριβώς οι οποίοι τα σέβονται.

Οι αποτελούντες την κλίκαν έχουν πεισθή ότι δύνανται διά της βίας να επιβάλουν τας απόψεις των εις τον Ελληνικόν Λαόν. Τονίζεται αυτό και εις μίαν αρκετά απειλητικήν επιστολήν την οποίαν ελάβομεν επί του προκειμένου...».

Κοινωνικό σκάνδαλο. Καθηγητής της παιδαγωγικής Ακαδημίας βρίζει την πατρίδα και την Παναγία. Όλες οι άλλες εφημερίδες τρέξανε να κρατήσουνε το «ίσο» στην «Εστία». Ήταν μια πρώτης γραμμής ευκαιρία

για δημοκοπία και μεγάλωμα της κυκλοφορίας. Αγανακτισμένοι από τους κομμουνιστικούς στίχους, σπεύσανε με επιστολές στον Τύπο και οι εκπρόσωποι του πνευματικού κατεστημένου.

Η απάντηση του Δελμούζου στην «Εστία» (16/11/1924) δυνάμωσε την αγανάκτηση: «Ο καθένας μας μπορεί ατομικά να έχει οποιαδήποτε πολιτική πίστη θέλει, ακόμα και αναρχικός να είναι, και σε σύλλογο αναρχικό να ανήκη, και θεωρητικά στην εξωσχολική του δράση να γράφη ακόμα υπέρ του αναρχισμού.

Πώς μπορεί να συμβιβάση σε τέτοια περίπτωση τη δική του πίστη με το έργο του διδασκαλείου, αυτό είναι ζήτημα δικής του συνειδήσεως. Σε αυτό δεν είμαστε εμείς που θα ελέγξωμεν».

Και συνεχίζει η «Εστία»: «Τοιούτους καθηγητάς, με σαφώς αναρχικά και κομμουνιστικά ιδεολογίας, έχει σήμερα το Μαράσλειον Διδασκαλείον, όπως -φευ!- τους έχει όλος ο επίσημος εκπαιδευτικός κλοιός. Και οι καθηγηταί ούτοι δεν παύουν να εκφράζουν δημοσία, κατά τρόπον προκαλούντα κοινόν σκάνδαλον, τας ιδεολογίας των αυτάς.

Τοιούτοι διδάσκαλοι όμως είναι αδύνατον να αναπτύξουν εις τα παιδιά όχι μόνον εθνικήν, αλλ' ουδέ καν την Ελληνικήν απλώς αντίληψιν. Δεν δύναται να ομιλήση εις τα παιδιά περί Ελληνικής Επαναστάσεως ο διδάσκαλος ο οποίος συνειργάσθη με τον κ. Κορδάτον εις την σύνταξιν του βιβλίου του περί της Ελληνικής Επαναστάσεως [...] Δεν δύναται παρά να κλονίση εκ βάθρων κάθε ηθικήν αρχήν του μαθητού ο διδάσκαλος ο οποίος εις τα ποιήματά του χαρακτηρίζει ως απάνθρωπον δόγμα την θρησκείαν μας...»[23].

«Η "Εστία" σύντροφοι, ήταν τότες όργανο του Μιχαλακόπουλου, φιλελεύθερου "φίλου" της μεταρρύθμισης. Στη Γερμανία έφαγε ψωμί κι αλάτι που λέει ο λόγος, με κάποιον από τους κορυφαίους της "μεταρρύθμισης". Απ' εκεί τούταξε λαγούς με πετραχήλια. Φτάνει να έρτη στην εξουσία! Και ήρτε. Οι κακές οι γλώσσες λεν, πως ήταν κιόλας κατά παραγγελία του φιλελεύθερου, του μεταρρυθμιστή, του δημοκράτη Μιχαλακόπουλου, τα φαρμακωμένα κείνα άρθρα της "Εστίας".

Τι συμβαίνει λοιπόν! Οι "κορυφαίοι" έτριβαν τα μάτια τους! Μα γιατί αυτό το κακό. Η "Εστία" δικό μας, φιλελεύθερο - γνήσιο μάλιστα - δημοκρατικό φύλλο! Ήταν η εποχή που ο Μιχαλακόπουλος ερωτοτροπούσε με τον Τσαλδάρη, το Μεταξά, το Δεμερτζή. Η συμφιλίωση αρχίζει να γίνεται το πιο φλογερό σύνθημα της ημέρας. Και οι παραχωρήσεις της αντίδρασης άρχισαν κιόλας. Ένα από τα ολοκαυτώματα που πετούσε απ' τη στιγμή εκείνη η φιλελεύθερη - δημοκρατική παράταξη στο στόμα του μεγαθηρίου τη συμφιλίωσης ήταν η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, οι προσπάθειες δηλαδή του Εκπαιδευτικού Ομίλου (...)[24].

Αρχές του 1925 ο Βάρναλης τιμωρήθηκε με εξάμηνη παύση. Ο κομμουνιστικός κίνδυνος όμως συνέχιζε να υπάρχει. Ο υλισμός που είχε περάσει την πόρτα της Λογοτεχνίας και της επιστήμης τώρα χτυπούσε την πόρτα της Εκπαίδευσης. Το χτύπημα της θύρας της εκπαίδευσης έγινε δυνατότερο όταν ο κουμμουνιστής δάσκαλος και διευθυντής των πρότυπων δημοτικών σχολείων που ήταν προσαρτημένα στο Μαράσλειο, θέτει σε συνεδρίαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου, στα τέλη του 1924, το εξής ερώτημα: πιστεύει ο Όμιλος πως μπορεί με τα μέσα που εργάζεται και μέσα στο αστικό πλαίσιο να επιτύχει μια βαθιά, αληθινή μεταρρύθμιση στην ουσία της Παιδείας;

«Απ' όλες τις μεριές ακούστηκε η τρομερή λέξη... κομμουνιστής! Εκείνο ήταν σύντροφοι. Καβαλίκεψαν τότε οι κορυφαίοι το βήμα κι άρχισαν να χύνουν τους μύδρους και τις κατάρες ενάντια στο "νεοελληνικό κομμουνισμό", στο ανεδαφικό αυτό κατασκεύασμα που νομίζει πως αύριο κιόλας θα επικρατήσει και θα εφαρμόσει τα εκπαιδευτικό του πρόγραμμα και έτσι προσδέχεται τον Όμιλο που πάει εξελεχτικά. Και άλλα και άλλα... Καμιά αντιλογία εννοείται δεν επιτράπηκε, ούτε να εξηγήσει το ερώτημά του ο άνθρωπος κατόρθωσε, αν και υποσχέθηκαν πως θα δεχτούν πλατιά συζήτηση πάνω στο ερώτημα που, όπως παραδέχτηκαν, είχε βασική σημασία. Μίλησαν οι ίδιοι δυο τρεις βραδιές κατά σειρά κι αφού τα είπαν και ξεθύμαναν, πήραν του Ομίλου το κλειδί στην τσέπη κι άφηκαν τα μέλη απ' έξω να βολοδέρνονται με τις

απορίες που τους γέννησε κείνο το απλό ερώτημα»[25].

Την άποψη του Ιορδανίδη υποστήριξε και η Ρόζα Ιμβριώτη, ενώ ο Δ. Γληνός πρότεινε να οριστεί μια ειδική βραδιά για να συζητηθεί το συγκεκριμένο θέμα.

Στις 22 Μάρτη[26] του 1925 μια δασκάλα, από την αριστερή πτέρυγα του Εκπαιδευτικού Ομίλου, που δεν είναι ακόμα κομμουνίστρια, «άνοιξε την πόρτα» της Εκπαίδευσης στις κομμουνιστικές ιδέες. Τολμά να διδάξει την ιστορία μέσα από τις πηγές στο πνεύμα του υλισμού που εισήγαγε ο Κορδάτος.

Τις ίδιες μέρες είναι έντονη η αγανάκτηση στους προοδευτικούς ανθρώπους της εποχής για την τιμωρία του Βάρναλη. Την 1η Απρίλη 1925 δόθηκε στη δημοσιότητα «Μια διαμαρτυρία διά τον κ. Βάρναλην πολιτευτών, λογίων και καλλιτεχνών» της Αθήνας (την υπογράφει και ο Κ. Παλαμάς). Ακολούθησε στις 13 του ίδιου μήνα η διαμαρτυρία των διανοουμένων της Αλεξάνδρειας την οποία υπογράφει και ο Κ.Π. Καβάφης.

Η Ρ. Ιμβριώτη - δίδασκε φιλοσοφία της Ιστορίας - εξηγεί στο συμβούλιο των καθηγητών πώς διδάσκει την Ιστορία: «Στην τελευταία τάξη του Διδασκαλείου την ιστορία της επαναστάσεως του '21, την εξετάζω υπό το βασικό πρόβλημα ότι η επανάστασις του '21 είνε σκέψη και εκτέλεση και αποτέλεσμα της εξεγέρσεως της Αστικής τάξεως, επηρεασθείσης από την εξέγερση ομοίων τάξεων της Δύσεως». «Μα πώς κυρία Ιμβριώτου τα διάφορα στρατιωτικά γεγονότα π.χ. τις στρατιωτικές μάχες - το Μεσολόγγι - τους ελεύθερους πολιορκημένους του Μεσολογγίου θα τα παρέλθετε; Κάτι τέτοια γεγονότα, όπως το στρατηγικό σχέδιο των Τούρκων κλπ., θα τα παρασιωπήσετε;» ρωτά ο Δελμούζος. «Όχι βέβαια τη μάχη της Τριπολιτσάς, το Μεσολόγγι... αλλά όλα τα διάφορα πολιτικοστρατιωτικά γεγονότα εξετάζονται υπό το βασικό πρόβλημα...»[27].

Η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται στις 9 Απρίλη για να υπογραφούν τα πρακτικά. Σε αυτή τρεις καθηγητές (Δημητρακόπουλος - Κάρμας - Γεννηματάς[28]) έρχονται προετοιμασμένοι και αποφασισμένοι, με σαφή στόχευση (στη συνεδρίαση της 22ης Μάρτη δε συμμετείχαν καθόλου στη συζήτηση). Δεν ενεργούν αφ' εαυτών. Δεν είναι η αντίδραση τους αποτέλεσμα προσωπικής πικρίας. Αυτό επιβεβαιώνουν οι μετέπειτα κινήσεις τους.

Οι τρεις κατηγορούν την Ιμβριώτη για παραποίηση και αντεθνική διδασκαλία της ελληνικής Ιστορίας και ζητούν να ξεκαθαρίσει ο καθένας από το προσωπικό τι πιστεύει και τι ιδεολογία έχει[29]. Το ζήτημα πέρασε στις εφημερίδες στο γνωστό μοτίβο περί άθεων, μαλλιαρών και κομμουνιστών που υπονομεύουν τα θεμέλια της πατρίδας, της θρησκείας και της οικογένειας: «δεν μένει πλέον παρά να αναρτηθεί εις την μετώπην του Μρασλείου η εικών του Λένιν. Θα ήτο τούτο μία ένδειξις σεβασμού προς τον αείμνηστον Μαρασλήν του οποίου την οικογένειαν έδωξαν απηνώς οι Μπολσεβίκοι»[30], «Εν Ελλάδι ιδρύσαμεν παιδαγωγικήν ακαδημίαν προς διάδοσιν το κομμουνισμού»[31] κ.ά.

Στο στόχαστρο οι γνωστοί για την κομμουνιστική ιδεολογία τους Βάρναλης, Ιορδανίδης και δευτερευόντως η Ιμβριώτη και ο Παπαμαύρου, υποδιευθυντής της Μαράσλειου και διευθυντής του προοδευτικού - κομμουνιστικού για την αντίδραση - περιοδικού «Εργασία». Η κατηγορία προς τον Δελμούζο και τον Γληνό ότι μετέτρεψαν την Παιδαγωγική Ακαδημία σε άντρο κομμουνιστών. Ειδικά για τον Ιορδανίδη που τον «βάραινε» η κατηγορία ότι δε δίδασκε τα θρησκευτικά στις πρώτες τάξεις του δημοτικού, ο Δελμούζος κατηγορούνταν ότι ο Δελμούζος προσέλαβε και διατηρούσε επί δύο χρόνια στο Διδασκαλείο έναν γνωστό και συνεπή στις ιδέες του κομμουνιστή, και συμπλήρωναν, του οποίου η σύζυγος δουλεύει στη σοβιετική πρεσβεία. «Και πέραν τούτου βλέπομεν ακόμη τον κ. Δελμούζον να διατηρεί επί διετίαν ως διευθυντήν των προτύπων των Μαρασλείων έτερον κομμουνιστήν ανωμολογημένης παρθεσίας, τον σύντροφον Ιορδανίδη, εξαναγκαζόμενος εις παράτησιν μόνον όταν το σκάνδαλον εξερράγη παταγωδώς. Και τον βλέπομεν συνεργαζόμενον αδιαμαρτυρητήως εις άλλο ίδρυμα, την Παιδαγωγικήν Ακαδημίαν, με έτερον κομμουνιστήν, τον καθηγητήν Βάρναλη ή Δήμον Τανάλιαν,

αξιόλογον και αυτόν υποκείμενον»[32].

Στα τέλη Απρίλη του 1925 λαμβάνει χώρα στην Αίθουσα της Ακαδημίας το Εθνικό Συνέδριο με θέματα Πατρίς, θρησκεία, οικογένεια, ιδιοκτησία, ηθική, εκπαίδευση, γλώσσα. Παρόντες άπασες οι πολιτικές, θρησκευτικές, οικονομικές και πνευματικές αρχές του τόπου. Συμμετέχοντες και ομιλητές στο συνέδριο ό,τι καλύτερο διαθέτει η αντίδραση στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Στο τμήμα της γλώσσας όπου επιβεβαιώθηκε ότι γλώσσα - έθνος και θρησκεία είναι άρρηκτα δεμένα, ο επιφανής γλωσσολόγος Χαζιδάκης κάλεσε την πολιτεία να επέμβει και να διώξει από το υπουργείο τους μαλλιαρούς που διαφθείρουν την εκπαίδευση. Εκεί έγινε και η καταγγελία για την τοποθέτηση του Ιορδανίδη στη συνεδρίαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου στα τέλη του 1924 και το γεγονός ότι δε διδάσκει τα θρησκευτικά.

«Ο λαός, ο εξαθλιωμένος οικονομικά και ηθικά από τις απανωτές εκστρατείες για τα συμφέροντα της ντόπιας και της ξένης κεφαλαιοκρατίας, και προπάντων από τη μικρασιατική καταστροφή, έδειξε μια περίεργη απάθεια σ' όλες τις φωνές των πατριδοκαπήλων. Έδειξε λιγότερη αντιδραστική ζωτικότητα απ' όσην στα Αθείκιά του Βόλου, στην εποχή της "Ανόρθωσης" (1910-1914). Σ' αυτό ίσως να... φταίει και το ότι "πεδίο της μάχης" ήτανε η πρωτεύουσα, η "νικημένη" πρωτεύουσα με την απέραντη έχτασή της και τις χιλιάδες τους πρόσφυγες, που δεν ήτανε και τόσο μαθημένοι να παίρνουνε τα τέτοια ζητήματα πιο κατάκαρδα από την ατομική τους και οικογενειακή τους συμφορά. Όμως το κράτος "συγκινήθηκε!"».[33]

Το Μάη του 1925 ο Δελμούζος ζητάει την απομάκρυνση των Δημητρακόπουλου - Κάρμα - Γεννηματά από το Μαράσλειο και ζητά την τιμωρία τους. Διατάσσονται ανακρίσεις, όμως το πόρισμα του Δ. Λάμψα που διεξήγαγε την έρευνα είναι απαλλακτικό των καταγγελιών, οι τρεις δάσκαλοι μετατίθενται. Το πολιτικό κλίμα όμως από τον Ιούνη αλλάζει και γίνεται δυσμενέστερο:

«Σε πολιτικό επίπεδο έχει ήδη επέλθη αλλαγή. Η κυβέρνηση Μιχαλακόπουλου παρά τα μέτρα που έλαβε δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει την απαραίτητη σταθερότητα για την άρχουσα τάξη. Και καθώς οξύνθηκαν οι κοινωνικές αντιθέσεις και οι αντιθέσεις στο ίδιο το στρατόπεδο της άρχουσας τάξης ο στρατηγός Θ. Πάγκαλος ανέτρεψε την κυβέρνηση και σχημάτισε δική του με δημοκρατικό μανδύα»[34].

«Το Μιχαλακόπουλο τον διαδέχεται η διχτατορία το Πάγκαλου. Ο Πάγκαλος, ο από πεποίθηση δημοτικιστής (...) βρίσκοντας έτοιμο το έδαφος συμπληρώνει το έργο του προκατόχου: Κλείνει την Ακαδημία, παύει το Δελμούζο απ' το Μαράσλειο, καθαρίζει το υπουργείο απ' τους δημοτικιστές και αρχίζει ένα φοβερό διωγμό ενάντια στους δημοτικιστές δασκάλους. Η λέξη μαλλιαροκομμουνισμός πήρε κι έδωκε!

Οι κορυφαίοι εξακολουθούν να μην καταλαβαίνουν τίποτε. "εξ οικείων τα βέλη" - δηλ. "οι δικοί" μας μας χτυπούν! Μα πώς γίνεται! Διάολε, φαίνεται πως κάνουμε κάπιο λάθος! Βάλαμε κομμουνιστές στο Μαράσλειο και στην Ακαδημία. Αυτοί φταιν! Αυτοί ανατίναξαν το "έργο μας" στον αέρα! Κακιά η ώρα που τους συναντούσαμε! Αυτοί μας торπίλισαν! »[35].

Ο Δελμούζος και ο Γληνός απολύθηκαν για «λόγους οικονομίας», ο Ιορδανίδης εξαναγκάστηκε σε παραίτηση, η Ιμβριώτη, ο Ιορδανίδης και ο Παπαμαύρος απολύθηκαν στο πλαίσιο των πειθαρχικών διώξεων, και ο Βάρναλης, που... τόλμησε να «βρίσει» την πατρίδα, τιμωρήθηκε εκτός από την εξάμηνη απόλυση και με δυσμενή μετάθεση. Και για την πορεία του ΕΟ τα γεγονότα αυτά ήταν καθοριστικά. Όπως και για τους κορυφαίους του Ομίλου.

Η υπόθεση όμως δε σταμάτησε εκεί. Συνεχίστηκε με τη συγκρότηση επιτροπών από το υπουργείο, με έγγραφο της Ιεράς Συνόδου στο υπουργείο και τη διενέργεια έρευνας, με δημόσιες συγκεντρώσεις και με τη Γενική Ασφάλεια να αναθέτει στον αντεισαγγελέα να ερευνήσει την υπόθεση από «κομμουνιστικής απόψεως». Ακολούθησαν ανακρίσεις, που ολοκληρώθηκαν το Νοέμβρη του 1926 με το απαλλακτικό πόρισμα του αρεοπαγίτη Γ. Αντωνακάκη, ο οποίος μετά από διεξοδικές ανακρίσεις κουνιορτοποίησε τις

κατηγορίες.

Το πόρισμα Αντωνακάκη δεν ικανοποίησε την αντίδραση, η οποία επί δεκαπέντε ημέρες προσπαθούσε με συνεχή δημοσιεύματα να το αναιρέσει και να αποδείξει ότι «επεδιώκετο η διαφθορά εις το Μαράσλειον υπό της σπείρας των θεοκομμουνιστών».

Από το 1924 είχε υποβληθεί στην Ιερά Σύνοδο κατηγορία από τον Α.Π. Κουτουρέλη, προεδρεύοντα των οργανώσεων Χριστιανική Ένωση Σωματείων, Εκτελεστική κατά Αθένων και Μαλλιαρών Επιτροπή Πειραιά και Αντικομμουνιστική Πανελλήνια Ένωση. Στις 30 Μάρτη 1926 λαμβάνουν πρόσκληση οι Βάρναλης, Δελμούζος, Γληνός, Ιμβριώτη, Καζαντζάκης να απολογηθεί για την κατηγορία της υπονόμευσης «της ορθοδόξου ημών πίστεως και διαδόσεως αθεϊστικών θεωριών και δοξασιών εν γένει». Φυσικά κανείς τους δεν παρουσιάζεται, ούτε στην απολογία ούτε στη δίκη που θα γίνει.

Κάποιες ακόμα παρατηρήσεις για το βιβλίο

Λόγοι οικονομίας χώρου μας περιόρισαν στη εξιστόρηση των πραγματικών γεγονότων, δε μας επιτρέπουν να προχωρήσουμε σε διεξοδικότερες παρατηρήσεις για το περιεχόμενο και τη διάρθρωση του βιβλίου. Αρκετά σημεία του βιβλίου χρήζουν αντίλογου και διόρθωσης σε αντιπαραβολή με τις πρωτογενείς πηγές (Εμπεριστατωμένη κριτική τέτοιων περιπτώσεων έκανε ο Νίκος Σαραντάκος σε σχετική ανάρτηση στο Blog του) .

Απλά επιπρόσθετα επισημαίνουμε κάποιες. Παραλείπομε περιπτώσεις Όπως για παράδειγμα η λογική της αυθεντίας, που γνωρίζει τα πράγματα και προκειμένου να αποφύγει τις αντιδράσεις των αδαών και καθυστερημένων πρέπει να επιλέγει την κατάλληλη στιγμή. Μια ίδια αντίληψη εξέφρασε η κ. Ρεπούση και όταν προέκυψε ο θόρυβος για το βιβλίο ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού. Δεν αναγνώριζε καν στο γονιό το δικαίωμα να έχει άποψη για το τι μαθαίνουν στο παιδί του, τι συνείδηση προσπαθούν να του οικοδομήσουν. «Όταν το βιβλίο γίνεται σύμφωνα με τη μέθοδο (...) όταν δεν το καταστρέφουν οι γονείς στο σπίτι που προσπαθούν να κάνουν τους δασκάλους (...) το βιβλίο λειτουργεί», είχε πει χαρακτηριστικά σε συνέντευξή της, στην οποία κατέληγε μάλιστα αναφωνώντας: «Τι δουλειά έχουν οι γονείς να αξιολογούν σχολικά βιβλία;»[36]. Ή ακόμη και τα εύκολα συμπεράσματα για αμηχανία του «Ριζοσπάστη» (ας αναζητήσει όλα τα δημοσιεύματα της εφημερίδας), για το ρόλο των πολιτικών προσώπων, π.χ. Μιχαλακόπουλος. Αξιολογεί τα πρόσωπα και δημοσιεύματα αγνοώντας τις ζυμώσεις την ίδια περίοδο στον Εκπαιδευτικό Όμιλο, στο πώς τα ίδια τα γεγονότα επιδρούν στη κεντρικά πρόσωπα, ποιο είναι το ιδεολογικό τους στίγμα εκείνη την εποχή και πώς εξελίσσονται τα αμέσως επόμενα χρόνια (Δελμούζος - Γληνός, Ιμβριώτη). Ο Δελμούζος ολισθαίνει σε πιο συντηρητικές θέσεις, ο Γληνός μετά τα Μαρασλειακά και κυρίως μετά τη διάσπαση του ΕΟ περνά στις γραμμές του Κομμουνιστικού Κόμματος (στις αρχές της δεκαετίας του '30 - μέχρι και το 1929 κατά περιόδους δέχεται σκληρή κριτική για τις απόψεις του από τον «Ριζοσπάστη»), η Ιμβριώτη ανήκει μεν στην αριστερή πτέρυγα του ΕΟ πολύ αργότερα όμως εντάσσεται στις γραμμές του ΚΚΕ. Στο Γληνό αποδίδει και αντιφεμινιστικές απόψεις που δεν έχει και, το σημαντικότερο, τον συμπεριλαμβάνει σε όσους πρότειναν να γίνει εξιλαστήριο θύμα η Ιμβριώτη για να κλείσει η υπόθεση.

Πρόσωπα και γεγονότα που δεν ταιριάζουν στην αφήγησή της παραλείπονται, γεγονότα διαστρεβλώνονται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Βάρναλης. Εξοβελίζεται επειδή η συγγραφέας θέλει τα γεγονότα να ξεκινούν από τον τρόπο που μια γυναίκα δίδαξε την ιστορία (έτσι επιτυγχάνεται η προσωπική δικαίωση μέσα από το ιστορικό παράλληλο).

Παραπομπές

[1] Από τις εγκωμιαστικές κριτικές στον Τύπο για το βιβλίο της Μ. Ρεπούση με θέμα τα Μαρασλειακά. Προτιμήσαμε τις παραπομπές στα δημοσιεύματα και όχι απευθείας στο βιβλίο γιατί, εκτός του ότι

αποδίδουν το περιεχόμενο του βιβλίου και το πνεύμα της συγγραφέα, δείχνουν τον τρόπο αξιοποίησης του βιβλίου μέσα στην κοινωνία αλλά και καθοδηγούν για το πώς πρέπει να το διαβάσουμε και τι συμπεράσματα να βγάλουμε.

[2] Από δημοσιεύματα του Τύπου

[3] Από το οπισθόφυλλο του βιβλίου

[4] Από τις παρουσιάσεις στον Τύπο

[5] Ό.π.

[6] ΕΜΠΡΟΣ 2/8/1925 «ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ;» Ευστράτιος Κουλουμβάκης

[7] ΕΜΠΡΟΣ 31/12/1925 «Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ»

[8] Φιλολογικά Απομνημονεύματα σελ. 278

[9] Σειρά άρθρων στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» από 24-31/8/1927 υπό τον τίτλο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ» και υπογραφή Π.Κ.

[10] Σειρά άρθρων στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» από 24-31/8/1927

[11] «Δημήτρη Γληνού Εκλεκτές σελίδες», τόμ. Δ, σελ. 59

[12] Σειρά άρθρων στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» από 24-31/8/1927

[13] Ό.π.

[14] Ό.π.

[15] Π.χ. Το αναγνωστικό «Τα ψηλά βουνά» του Ζαχ. Παπαντωνίου που και σήμερα αποτελεί μεγάλη κληρονομιά

[16] Σειρά άρθρων στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» από 24-31/8/1927

[17] Ό.π.

[18] Αυτή η ιστορία πρωτοξεκίνησε με άρθρο της «καθημερινής» στις 24 /8/1922, στο οποίο αναφερόταν ότι υπεύθυνοι της μικρασιατικής ήττας ήταν οι κομμουνιστές. Το άρθρο περιείχε και απόσπασμα μιας προκήρυξης που αργότερα αποδείχτηκε ότι ήταν πλαστή. Επίσης το άρθρο διατύπωνε την άποψη ότι οι Έλληνες και οι Βούλγαροι κομμουνιστές συνεργάστηκαν με τον Κεμάλ

[19] «Η ιδιοκτησία εν Ελλάδι»

[20] «ΕΜΠΡΟΣ» 17 και 19/7/1924 «Ο γλωσσικός μπολσεβικισμός» και «η δράσις του μαλλιαρισμού».

[21] Γιώργος Καραγιάννης «Εκκλησία και κράτος 1883 - 1997 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων τους», σελ. 43-48

[22] Σειρά άρθρων στην εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ από 24-31/8/1927.

[23] ΕΣΤΙΑ 16/11/1924

[24] Σειρά άρθρων στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» από 24-31/8/1927

[25] Ό.π.

[26] Η Μ. Ρεπούση τοποθετεί τη συνεδρίαση στις 26 Μάρτη, όμως η δημόσια καταγγελία των τριών δασκάλων την τοποθετεί στις 22 Μάρτη.

[27] Από τα δημοσιεύματα της εποχής

[28] Κάρμας και Γεννηματάς είναι μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου και γνώστες των ιδεολογικών ζυμώσεων και διεργασιών που συμβαίνουν εκεί, όπως π.χ. το ερώτημα που έθεσε το 1924 ο συνάδελφός τους Ι. Ιορδανίδης. Η Μ. Ρεπούση αφήνει να εννοηθεί ότι αιτία αυτής της αντίδρασης ήταν η αντιπάθεια των 3 προς το πρόσωπο του Δελμούζου. Υπάρχουν, όμως, αρκετά γεγονότα από τα τέλη του 1924 μέχρι και τα μέσα του 1925 που δείχνουν μια όχι τυχαία αλληλουχία ενεργειών.

[29] Αυτό το λένε οι τρεις στην επιστολή που δημοσιεύτηκε στο «ΕΜΠΡΟΣ» στις 6 Ιούνη 1925: «Την στιγμήν εκείνην οι εξ ημών Κάρμας - Γεννηματάς, χωρίς ούτε καν να τους δοθεί ο λόγος εξήτησαν να ξεκαθαρισθή καλά τι πιστεύει ο καθένας απ' το προσωπικό και ποια ιδεολογία έχει». Το συγκεκριμένο δεν το αναφέρει η κυρία Ρεπούση δίνοντας την εντύπωση ότι η κουβέντα εξαντλήθηκε στην αντίθεση των τριών στον τρόπο διδασκαλίας της ιστορίας..

[30] «Η φωλιά του κομμουνισμού», «Νέα Ημέρα» 26/9/1925, σελ. 3

[31] Τίτλος άρθρου που δημοσιεύτηκε στις 15/6/1925 στο περιοδικό «Ανάπλασις».

[32] «ΕΜΠΡΟΣ» 22/6/1925, «ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΟΡΙΣΜΑ»

[33] «Κώστας Βάρναλης Φιλολογικά Απομνημονεύματα» σελ. 276-277

[34] Ό.π.

[35] Ό.π.

[36] «Εποχή, 28/1/2007

Πηγή: “ΠΡΙΝ”